

Nr 19.

Ankom till Riksdagens kansli den 9 maj 1910 kl. 6 e. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning af Andra kammarens beslut angående väckt motion om publicerande i den officiella statistiken af vissa uppgifter rörande municipalsamhällen och köpingar, som icke utgöra egen kommun.

I en inom Andra kammaren väckt motion, nr 2, hade friherre Palmstierna hemställt, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta vidtaga erforderliga åtgärder för att behöfliga uppgifter angående administration, folkmängd och ekonomisk förvaltning uti municipalsamhällen och köpingar, som icke utgöra egen kommun, måtte bli publicerade uti den officiella statistiken».

Till stöd för denna hemställan anförde motionären följande:

»Med landets fortgående industrialisering och kommunikationsväsendets utveckling ha, som bekant, en mängd småsamhällen hastigt uppkommit i landet. Till en början fingo dessa icke någon enhetlig administration, emedan, enligt gängse praxis efter 1864, köpingsprivilegier ej beviljades utan i samband med nybildning af kommun. Det visade sig likväl nödvändigt att åstadkomma särskilda ordnings- och sundhetsföreskrifter, afsedda för dessa orter, som småningom tilltagit i mängd och betydelse. Riksdagen beslöt därför år 1898 att genom en särskild förordning, som fastställde dessa samhällens namn, reglerade deras kommunala själfstyrelse.

*Motionärens
motivering.*

Härmed var den första och viktigaste åtgärden vidtagen i syfte att inom den kommunala administrationens ram inpassa den nybildning af samhällstyp, som genom befolkningsagglomerationen redan inträdt. Nästa förordning, som till väsentliga delar är afsedd att normera municipalsamhällenas utveckling, blef 1907 års lag om stadsplan och tomtindelning, som uti sin 36:te § bestämmer, att de föreskrifter, som enligt lagen skola gälla för stad, äga motsvarande tillämpning för ort, å hvilken byggnadsstadgan för rikets städer tillämpas.

Äfven uti det af särskilda kommitterade utarbetade förslaget till ny byggnadsstadga den 20 mars 1909 förutsättes, att municipalsamhället skall iklädas likartade skyldigheter som köping och stad för fullgörande af stadgans föreskrifter.

Den för municipalsamhällena betungande väglagen är f. n. under revision, och därunder torde man sannolikt komma att åtminstone till någon del utskilja samhället från väghållningsdistriktet.

Tendensen hos statsmakternas arbete på föreliggande område går således tydligen i riktning af att låta municipalsamhället alltmer erhålla stadens karaktär, utan att det likväl helt och hållet afskiljes från landsbygden såsom egen kommun.

Det är gifvetvis af den allra största betydelse att härunder äga en så klar och fullständig bild som möjligt af municipalsamhällenas utveckling; hur förordningarna tillämpas och i hvad mån deras beskaffenhet motsvarar samhällenas behof; hvilka kostnader de åsamka innevånarna; arten af samhällenas självstyrelse, särskildt med hänsyn till den ekonomiska förvaltningen, beskattningen och länepolitiken. Men vår officiella statistik ger knappast någon vägledning för bedömandet af dessa förhållanden, som äro nödvändiga att känna till, såvida statsmakterna ej skola begå missgrepp vid behandling af de ärenden, som beröra municipalsamhällena.

Det är ännu icke fullt säkert känt, hur många dessa äro. Det är nämligen ovisst, hvilka samhällen som rätteligen böra räknas såsom municipalsamhällen. Enligt 80 § i kungl. förordningen om kommunalstyrelse på landet konstitueras ett municipalsamhälle därigenom att ordningsstadgan, byggnadsstadgan och brandstadgan för rikets städer samt hvad i hälsovårdsstadgan för riket föreskrifves om stad af Kungl. Maj:t förordnas att lända till efterrättelse för visst område. Stundom har denna bestämmelse tolkats så, att området skall anses utgöra ett municipalsamhälle, så snart endera af dessa stadgar tillämpas (§ 80 mom. 3), men den uppfattningen gör sig äfven gällande, att detta äger rum först, när de alla fyra tagits i bruk. Det vore önskvärdt, om full

klarhet i detta afseende erhöles. En officiell framställning angående hvilka stadgor, som tillämpas uti olika samhällen, vore ytterst behöflig och skulle lämpligast publiceras genom statistiska centralbyrån. Någon annan för allmänheten tillgänglig redogörelse i detta afseende än den, som återfinnes uti Kungl. Maj:ts berättelse öfver det, som i riket sig under föregående år tilldragit, torde ej förefinnas för närvarande.

Angående befolkningsmängden och dess förändringar finnas inga exakta officiella uppgifter för andra tätt bebyggda orter än städer och köpingar, som utgöra egen kommun. De folkmängdsuppgifter, som meddelas från en del af municipalsamhällena, lämnas frivilligt af prästerskapet till statistiska centralbyrån i de s. k. summariska redogörelser angående befolkningen inom församlingen, som årligen insändas. Å blanketterna till dessa finnes nämligen en rad, i hvilken municipalsamhällenas folkmängd kan antecknas. Stundom sker detta, stundom icke. Ofta lämnas kolumnen tom, emedan det stöter på vissa svårigheter att utan för stort arbete lämna uppgiften, något som är vanligt i samhällen, som befinna sig uti rask utveckling. Följden häraf blir, att särskildt i några af dessa, som på grund af sin hastiga växt och storlek borde uppmärksammas, inga uppgifter föreligga.

Endast för c:a 56 procent af samhällena kan befolkningsmängden vid 1908 års slut angifvas, och blott i 76 af 148 samhällen känner man till, hur befolkningsrörelsen under året pågått. Dess karaktär är okänd i så stora samhällen som Liljeholmen (c:a 8,000 innev.), Norrköpings norra förstad (c:a 4,900 innev.), Boxholm (c:a 2,200 innev.), Åby (1,895 innev.), Gårda (c:a 6,000 innev.), Lunden och Krokslätt (c:a 4,500 innev.) under år 1908. För samhällen sådana som Herrljunga, Ludvika, Krylbo, Kiruna, Malmberget och Nyhem finnes ingen officiell uppgift på befolkningsmängden den ³¹/₁₂ 1908. När det är fråga om så betydelsefulla orter och en stadssamhällelig typ, som rymmer omkring 200,000 innevånare i vårt land, borde likväl fullt exakta siffror finnas tillgängliga.

Någon annan utredning än den, som af särskild anledning verkstälts utaf Svenska stadsförbundet angående styrelsesättet inom municipalsamhällena med hänsyn till begagnandet af fullmäktigeinstitutionen, finns icke meddelad.

Den ekonomiska utvecklingen har redan fortskridit långt i många municipalsamhällen. Såvidt det är mig bekant, finns det kommunalt elektricitetsverk i Vinslöf, Nässjö och Trollhättan; vattenledning i Mjölby, Karlskoga, Oxelösund, Gnesta, Borg, Storängen, Sunne; afloppsledning i Trollhättan, Hagalund, Norrköpings norra förstäder, Raus

plantering, Katrineholm, Nya Hufvudstad, Mjölby, Arlöf, Nässjö, Karlskoga, Oxelösund, Kjefinge, Lilla Edet, Flen, Svedala, Säfsjö, Båstad, Alfvesta, Gnesta, Sjöbo, Storängen, Borg, Tierp, Kil, Oskarsström o. a. Äfven kommunala badhus finnas upprättade. Dessutom ha offentliga byggnader uppförts inom flera orter.

Förutom dessa företag, som municipalsamhällena i likhet med köpingar och städer ansett sig nödsakade att utföra för att öka beboeligheten på platsen, ha de behöft inlåta sig på fastighetsaffärer i relativt stor skala. Det är särskildt den nya stadsplanelagen med dess bestämmelser om stadsplans genomförande och lösen af mark, som ledt municipalsamhällena härtill. Följden har blifvit, att ett stort behof af kapital uppstått, och för dess erhållande har upplåning uti ganska stor utsträckning blifvit erforderlig. Men beloppen af densamma äro ännu så länge icke offentligt kända. I den statistik angående landskommunernas finanser, som utgifvits af kungl. statistiska centralbyrån, har man ej skilt på landskommunernas och municipalsamhällellenas skuldbörda eller särskildt angifvit den senare. När kungl. civildepartementet förlidet år verkställde en utredning om kommunernas sväfvande skuld, hade det varit af stort intresse erfaras beskaffenheten af den lånepolitik municipalsamhällena bedrifvit. Möjligen skulle kändomen därom ha medfört särskilda stadganden i det lagförslag, som utarbetats inom kungl. civildepartementet uti detta ärende.

Af den officiella kommunalstatistiken vinnes ingen erfarenhet om, hur municipalsamhällellenas ekonomi skötes. Det är endast de själfständiga kommunerna, för hvilka någon redogörelse i detta afseende lämnas. En så viktig faktor för bedömande af det ekonomiska läget som fyrkantalet och den för municipalsamhället beslutade utdebiteringen återfinns märkligt nog ingenstädes uti vår statistik.

Det, som ofvan är nämndt om municipalsamhällena, gäller äfven i tillämpliga delar för köpingar, som icke bilda egen kommun.

Den otillfredställande beskaffenheten af vår officiella statistik på detta område kan medföra praktiska olägenheter såväl för lagstiftningen som statsförvaltningen och det kommunalpolitiska arbetet. Det är icke heller lämpligt, att så betydelsefulla administrativa organ som våra municipalsamhällen, af hvilka många äro större än småstäderna, icke bli utsatta för den kritiska belysningen af deras förvaltning, som en statistiskt inregistrerad bild af densamma möjliggör.

Några särskilda svårigheter att erhålla önskade upplysningar torde ej behöfva förekomma. De uppgifter angående administrationens

beskaffenhet, som det vore önskvärdt få införa uti den officiella statistiken, kunna lätt meddelas af Konungens befallningshafvande uti olika län. Resp. municipal- och kommunalnämnder torde ur sina böcker kunna lämna erforderliga uppgifter till belysning af den ekonomiska förvaltningens olika delar, och befolkningsmängden skulle antingen, såsom nu sker för en del samhällen, kunna meddelas af prästerskapet eller, om så anses lämpligare, af resp. nämnder, som uppgöra de för samhället gällande fyrkants- samt debiterings- och uppbördslängderna. Den bästa praktiska anordningen för uppgifternas insamlande torde emellertid först kunna bestämmas efter en utredning i ärendet.»

Sedan Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, till hvilket ärendet remitterades, framlagt en historik, rörande hvars innehåll hänvisas till samma utskotts utlåtande nr 27, yttrade utskottet i saken följande:

»Af denna historik torde vara klart att, såsom motionären framhåller, statsmakternas arbete på föreliggande område går i riktning af att låta municipalsamhället alltmera erhålla stadens karaktär, utan att det likväl afskiljes från landsbygden såsom egen kommun.

*Andra kammar-
rens utskotts
yttrande.*

Detta fortbestående samband mellan municipalsamhället och den kommun, från hvilken detsamma i visst hänseende utbrutits, orsakar gifvetvis, att municipalsamhället i flera afseenden kommit i en dubbelställning, som redan från början förutsågs skola medföra åtskilliga praktiska olägenheter. Sålunda skulle bildandet inom en kommun af ett municipalsamhälle icke hafva någon betydelse i afseende å alla de kommunala angelägenheter, som äro af annan art än de, hvilka i ofvan-nämnda stadgor afses. Däremot komma beslut, hvilka inom kommun fattas rörande angelägenheter af enahanda art som dem, hvilka municipalsamhället själf vårdar — således frågan om ordningsföreskrifter för öfriga delar af kommunen angående byggnadsväsendet, brandväsendet och hälsovården därstädes — icke att blifva tillämpliga å samhället. Konsekvensen däraf borde, strängt taget, blifva, att samhällsmedlemmarna ej skulle inom kommunen äga deltaga i beslut om sådana angelägenheter eller hafva skyldighet att bidraga till däraf föranledda utgifter. Då emellertid gränsen emellan de inom kommunen förekommande frågor, hvilka skulle vara gemensamma för hela kommunen, och dem, i hvilka municipalsamhällets medlemmar ej ägde taga del, skulle blifva ganska svår att i hvarje fall uppdraga, befarade man, att tvister, huruvida ärenden vore af ena eller andra arten, ofta skulle uppstå. Mycken omgång och besvär komme att vållas af de olika

debiteringar, som, där municipalsamhälle finnes, blefve nödigt³ verkställa inom den kommun, till hvilken det hör. Då härtill kommer, att de inom den del af kommun, där stadgorna ej gälla, förekommande utgifter af förevarande art i allmänhet äro af tämligen ringa betydelse, ansågs det då lämpligast att lösa svårigheten på det sättet, att samhällsmedlemmarna fortfarande bibehöllos vid sin rösträtt och skattskyldighet inom kommunen äfven i förevarande afseende.

Nu har motionären påvisat en del andra olägenheter samt huru angeläget det i flere afseenden är, att åtgärder vidtagas, på det att behöfliga *uppgifter angående administration, folkmängd och ekonomisk förvaltning uti municipalsamhällen och köpingar, som icke utgöra egen kommun, måtte bli publicerade uti den officiella statistiken*. Det saknas nämligen en klar och fullständig bild af municipalsamhälleternas utveckling, eller med andra ord en vägledning för bedömandet af huru förordningarna tillämpas; hvilka kostnader de åsamka invånarna; eller i allmänhet huru den ekonomiska förvaltningen, beskattningen och länepolitiken bedrifves.

Att dessa af motionären framhållna brister, som medföra praktiska olägenheter såväl för lagstiftningen som statsförvaltningen och det kommunalpolitiska arbetet, böra afhjälpas, synes utskottet vara påtagligt. Motionären förmenar, att särskilda svårigheter att erhålla de önskade upplysningarne ej torde behöfva förekomma. Sålunda skulle uppgiften angående administrationens beskaffenhet kunna lämnas af Kungl. Maj:ts befallningshafvande; uppgiften angående den ekonomiska förvaltningens olika delar af municipal- och kommunalnämnder och uppgifter rörande folkmängdsförhållandena skulle kunna meddelas antingen af prästerskapet eller af respektive nämnder. Alla dessa och med dem sammahörande uppgifter skulle sedan införas i den officiella statistiken. Med motionären håller emellertid utskottet före, att den bästa praktiska anordningen för uppgifternas insamlande torde först kunna bestämmas efter en närmare utredning af ärendet.

Slutligen vill utskottet äfven framhålla, att Svenska statsförbundets representantförsamling vid sin sammankomst här i Stockholm under förra månaden enhälligt beslöt ansluta sig till motionärens hemställan, hvaraf torde framgå, att de i motionen framhållna synpunkterna äro så mycket mera beaktansvärda.»

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, hemställde utskottet, i hufvudsaklig anslutning till motionärens framställning, »att Andra kam-maren för sin del ville besluta, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta vidtaga erforderliga åtgärder, för att

behöfliga uppgifter angående administration, folkmängd och ekonomisk förvaltning uti municipalsamhällen och köpingar, som icke utgöra egen kommun, måtte publiceras uti den officiella statistiken.»

Denna hemställan blef af Andra kammaren bifallen, hvarefter Första kammaren hänvisat frågan till sitt andra tillfälliga utskott.

*Andra
kammarens
beslut.*

Utskottet delar Andra kammarens genom dess beslut uttalade åsikt om önskvärdheten af att behöfliga uppgifter i nyssberörda hänseenden varda meddelade i den officiella statistiken. Men, enligt hvad utskottet inhämtat, hafva åtgärder därutinnan dels redan vidtagits dels afsetts att vidtagas utan framställning därom från Riksdagens sida.

*Första
kammarens
utskotts
yttrande.*

Så hafva uppgifter om hvilka stadgor som tillämpas i de olika municipalsamhällena meddelats för år 1901 i statistisk tidskrift 1902, sid. 117 och följande. Motsvarande uppgifter lära komma att för år 1905 meddelas i det om någon tid utkommande sammandraget af länsstyrelsernas femårsberättelser och för år 1910 i den del af den blifvande folkräkningsberättelsen, som beräknas utkomma under år 1911. Med ledning af registret till svensk författningssamling kunna dessa förteckningar sedermera fullständigas till hvilken tidpunkt som helst.

Hvad beträffar municipalsamhällenas folkmängd vidtog statistiska centralbyrån i slutet af sistlidet år erforderliga åtgärder för erhållande af uppgifter om folkmängden i samtliga municipalsamhällen, och de inkomna uppgifterna hafva offentliggjorts i den nyss utkomna, till Riksdagens ledamöter utdelade »Uppgift å folkmängden inom hvarje kommun, härad etc. den 31 December 1909». I vissa fall lär det hafva för pastorsämbetena visat sig omöjligt att lämna exakta uppgifter, beroende på en ofullständighet i kyrkobokföringsförordningen, men förslag till erforderlig ändring i nämnda förordning lära komma att framläggas af till ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunnige.

Angående slutligen municipalsamhällenas förvaltning är, enligt hvad som meddelats utskottet, en statistik rörande tjänster och aflöningar för närvarande under utarbetande i statistiska centralbyrån, och statistiska kommittén lär i det betänkande, som den inom kort framlägger, komma att föreslå en statistik öfver de kommunala företagen (vattenledningar o. s. v.) äfvensom municipalsamhällenas upptagande i den kommunala finansstatistiken.

Hvad nu omförmäls i fråga om municipalsamhällen gäller äfven om köpingar, som icke bilda egna kommuner.

Då således någon framställning från Riksdagen icke synes erfordras för att ernå det, som med motionen åsyftas, får utskottet hemställa,

att Första kammaren icke måtte biträda Andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 9 maj 1910.

På utskottets vägnar:

H. BIÖRKLUND.
